

EWA MAĆKOWIAK

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

RZECZOWE AKTYWA OBROTOWE W UJĘCIU KRAJOWYCH I MIĘDZYNARODOWYCH REGULACJI RACHUNKOWOŚCI

Wprowadzenie

Pojęcie zapasów według Ustawy o rachunkowości jest zbieżne z definicją zawartą w rozwiązaniach Międzynarodowych Standardów Rachunkowości. Podstawowe różnice polegają na tym, że MSR nr 2 „Zapasy” rozszerza zakres zapasów na produkty rolne, leśne, zasoby i produkty mineralne, a także grunty i inne nieruchomości przeznaczone do odsprzedaży, które wg Ustawy o rachunkowości ujmowane są, jako inwestycje długoterminowe. Celem artykułu jest wskazanie podobieństw oraz różnic w ujęciu oraz wycenie rzeczowych aktywów obrotowych według uregulowań krajowych jak i międzynarodowych.

1. Pojęcie i znaczenie zapasów

Zarówno ustawa o rachunkowości, jak i międzynarodowe standardy rachunkowości nie definiują pojęcia rzeczowych aktywów obrotowych. W MSR nr 1 „Prezentacja sprawozdań finansowych” § 57 aktywa obrotowe zostały zdefiniowane w następujący sposób: „dany składnik aktywów zalicza się do aktywów obrotowych, jeżeli spełniono jedno z poniższych kryteriów:

- a) oczekuje się, że zostanie zrealizowany lub jest przeznaczony do sprzedaży lub zużycia w toku normalnego cyklu operacyjnego jednostki, lub
- b) jest w posiadaniu jednostki z przeznaczeniem do obrotu lub
- c) oczekuje się, że zostanie zrealizowany w ciągu dwunastu miesięcy od dnia bilansowego,

d) stanowi składnik środków pieniężnych lub ich ekwiwalentów”¹.

MSR nr 2 „Zapasy” definiuje zapasy, jako: „aktywa: przeznaczone do sprzedaży w toku zwykłej działalności gospodarczej, będące w trakcie produkcji przeznaczonej na taką sprzedaż lub też mające postać materiałów lub dostaw surowców zużywanych w procesie produkcyjnym lub w trakcie świadczenia usług”². Z tego standardu jest wyłączona produkcja w toku wynikająca z umów o usługę budowlaną, łącznie z bezpośrednio powiązanymi umowami o świadczenie usług. Problem ten uregulowany został w MSR nr 11 „Umowy o usługę budowlaną”. Wyłączone zostały także instrumenty finansowe, aktywa biologiczne powiązane z działalnością rolniczą i produkcją rolniczą na moment zbiorów, które zostały uregulowane w standardzie nr 41 „Rolnictwo”.

Informacja o wyłączeniu tych elementów z zakresu standardu wskazuje, że produkcja w toku umów budowlanych, instrumenty finansowe, czy też aktywa biologiczne mogą stanowić składowe rzeczowych aktywów obrotowych.

Ustawa o rachunkowości definiuje zapasy, jako:

- „materiały nabyte w celu zużycia na własne potrzeby,
- wytworzone lub przetworzone przez jednostkę produkty gotowe zdadne do sprzedaży,
- w toku produkcji, półprodukty oraz
- towary nabyte w celu odsprzedaży w stanie nieprzetworzonym”³.

We wzorze bilansu, zawartym w załączniku do Ustawy o rachunkowości, zapasy są podzielone w następujący sposób:

- materiały,
- półprodukty i produkcja w toku,
- produkty gotowe,
- towary,
- zaliczki na poczet dostaw.

Międzynarodowy Standard Rachunkowości nr 2 nie zalicza zaliczek do kategorii zapasów, lecz odnosi je na należności krótkoterminowe, natomiast zgodnie z MSR 2 do zapasów należy włączyć także grunty i inne niż grunty nieruchomości przeznaczone do odsprzedaży, czego nie przewiduje Ustawa o rachunkowości.

Definicja zapasów zawarta w amerykańskich standardach rachunkowości (US GAAP) w Biuletynie Prac Badawczych Rachunkowości ARB nr 43 nie różni się praktycznie od definicji zawartej w MSSF. Według nich zapasy stanowią sumę materialnych pozycji posiadanych przez jednostkę:

---

¹ Por. *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej*, tom 1, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2006, s. 419.

² *Ibidem*, s. 452.

³ Art. 3.1.19, Ustawa o rachunkowości.

- utrzymywanych dla sprzedaży, prowadzonej w normalnym trybie działalności gospodarczej,
- będących w trakcie procesu wytwarzania prowadzącego do tej sprzedaży lub też,
- zużywanych na bieżąco w procesie wytwarzania dóbr i usług, możliwych do sprzedaży.

Podstawowa różnica, jaką można zaobserwować w odniesieniu do definicji zapasów, to przede wszystkim relacje własnościowe. MSR w żaden sposób nie określają tych relacji, a zatem nie ma znaczenia, kto jest właścicielem tych składników majątkowych. Amerykańskie standardy kładą natomiast nacisk na fakt posiadania przez przedsiębiorstwo zapasów. Z kategorii zapasów są wyłączone materiały zużywane w działalności nieprodukcyjnej, papiery wartościowe nabyte w celu odsprzedaży⁴.

2. Wycena w ciągu roku obrotowego

Według Ustawy o rachunkowości rzeczowe aktywa obrotowe, nabyte od innych jednostek, należy wycenić w ciągu roku obrotowego w cenie nabycia. Jest to cena zakupu należna sprzedającemu powiększona o koszty związane z zakupem oraz niepodlegający odliczeniu podatek od towarów i usług. W wypadku, gdy materiały lub towary zostały nabyte poza granicami państwa należy doliczyć obciążenia o charakterze publicznoprawnym. Cena nabycia musi zostać skorygowana o ewentualne upusty, rabaty czy też inne zmniejszenia i odzyski. W sytuacji, gdy nie ma możliwości ustalenia ceny nabycia składnika aktywów, np. gdy został on pozyskany w drodze darowizny wycena opiera się na cenie sprzedaży takiego samego lub podobnego przedmiotu.

Ustawa o rachunkowości dopuszcza również możliwość wyceny zapasów w cenie zakupu, w przypadku, gdy nie zniekształci to stanu majątkowego i wyniku finansowego jednostki. Takiej możliwości nie przewidują Międzynarodowe Standardy Rachunkowości.

MSR nr 2 *Zapasy* wskazuje również koszty, które są wyłączone z ceny nabycia lub kosztu wytworzenia. Są to:

- nietypowe wielkości zużycia materiałów, siły roboczej lub innych kosztów produkcyjnych,
- koszty magazynowania, przy czym wyjątek stanowi sytuacja, w której poniesienie jest niezbędne w trakcie procesu produkcyjnego,
- ogólne koszty administracyjne,
- koszty sprzedaży.

---

⁴ Por. J. Turyna: *Standardy sprawozdawczości finansowej, MSSF, US GAAP, polskie ustawaodawstwo*, DIFIN, Warszawa 2006, s.208.

Ustawa o rachunkowości nie dopuszcza ujęcia w cenie nabycia kosztów finansowania zewnętrznego. Sytuacja ta może mieć miejsce, gdy niezbędne jest długotrwałe przygotowanie towaru do sprzedaży. Można wtedy uwzględnić koszty obsługi zobowiązań zaciągniętych w celu sfinansowania zapasu towarów w czasie przygotowania do sprzedaży, mogą to być również różnice kursowe, natomiast MSR 2 przewiduje wliczenie kosztów finansowania zewnętrznego do ceny nabycia. Jednak mogą to być jedynie sytuacje wskazane w MSR 23 *Koszty finansowania zewnętrznego*. MSR 23 definiuje dostosowany składnik aktywów, jako składnik aktywów, który wymaga znacznego czasu niezbędnego do przygotowania go do zamierzonego użytkowania lub sprzedaży.⁵ Standard ten wskazuje przykłady zapasów, do których uzasadnione jest doliczenie kosztów finansowania zewnętrznego. Są to przede wszystkim te zapasy, których doprowadzenie do stanu zdatności do sprzedaży wymaga upływu znacząco długiego czasu. Nie można ceny nabycia powiększyć o koszty finansowania zewnętrznego, jeżeli zapasy są produkowane w sposób ciągły lub wytwarzane w dużych ilościach w sposób powtarzalny w krótkim okresie, jak również tych aktywów, które gotowe są do odsprzedaży z chwilą ich nabycia.

Koszty finansowania zewnętrznego obejmują głównie:

- odsetki z tytułu kredytów bankowych,
- amortyzację dyskonta lub premii związanych z kredytami lub pożyczkami,
- różnice kursowe w przypadku kredytów lub pożyczek zaciągniętych w walucie obcej,
- a także inne koszty poniesione przez jednostkę w związku z pozyczeniem środków finansowych

Rzeczowe aktywa obrotowe wytworzone przez jednostkę we własnym zakresie są wyceniane po koszcie wytworzenia. Koszt ten jest ustalany, jako suma kosztów bezpośrednich oraz uzasadnionej części kosztów pośrednich związanych z wytworzeniem tego produktu. Koszty bezpośrednie obejmują wartość zużytych materiałów bezpośrednich, koszty pozyskania i przetworzenia związane bezpośrednio z doprowadzeniem produktu do postaci i miejsca, w jakim znajduje się w dniu wprowadzenia do ksiąg rachunkowych. Uzasadnione koszty pośrednie obejmują zmienne koszty pośrednie produkcji oraz tę część stałych kosztów pośrednich, które odpowiadają poziomowi tych kosztów przy normalnych zdolnościach produkcyjnych.

Wg MSR 2 (§ 19) koszt wytworzenia zapasów w jednostce usługowej składa się przede wszystkim z kosztów robocizny oraz innych kosztów związanych z personelem bezpośrednio zaangażowanym w świadczenie usług, łącznie

---

⁵ Por. *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej w interpretacjach i przykładach*, Ernst&Young, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, 2003, s. 258.

z kosztami personelu nadzorującego oraz dającymi się przypisać kosztami pośrednimi. Kosztów robocizny oraz innych kosztów, związanych ze sprzedażą i personelem administracji ogólnej nie zalicza się do kosztu wytworzenia zapasów, lecz ujmuje się je jako koszty okresu, w którym zostały poniesione. Koszt zapasów w jednostce usługowej nie obejmuje marży zysku ani kosztów ogólnych, których nie można bezpośrednio przypisać świadczonym usługom, a które są zwykle w kalkulowane w ceny sprzedaży stosowane przez jednostkę usługową⁶.

Przykład

W przedsiębiorstwie produkującym jeden rodzaj produktów X poniesiono w okresie sprawozdawczym następujące koszty: a) koszty bezpośrednie produkcji – 300 000 zł, b) zmienne pośrednie koszty produkcji – 60 000 zł, c) stałe pośrednie koszty produkcji – 180 000 zł, d) koszty ogólnego zarządu i koszty sprzedaży – 80 000 zł.

W danym okresie wytworzono 100 produktów X. Produkcja okresu pochłonęła 1 000 maszynogodzin, podczas gdy normalne wykorzystanie zdolności produkcyjnych wynosi 2 000 maszynogodzin.

Rozwiązanie:

Normalne wykorzystanie zdolności produkcyjnych (mh)	3 000
Aktualne wykorzystanie zdolności produkcyjnych (mh)	1 000

Koszty stałe pośrednie produkcji:
180 000

Uzasadnione	Nieuzasadnione
odpowiadające wykorzystanym zdolnościom produkcyjnym	odpowiadające niewykorzystanym zdolnościom produkcyjnym
60 000	120 000

Koszty zaliczone do kosztu wytworzenia
 $300\ 000 + 60\ 000 + 60\ 000 = 420\ 000$

Koszty niezaliczone do kosztu wytworzenia
 $80\ 000 + 120\ 000 = 200\ 000$

3. Metody ustalania ceny nabycia lub kosztu wytworzenia

MSR dopuszczają do wyceny zapasów metodę kosztu standardowego oraz metodę cen detalicznych.

⁶ Por. I. Olchowicz, A. Tłaczała: *Rachunkowość finansowa w przykładach według ustawy o rachunkowości i MSR*, Difin, Warszawa 2008, s. 330.

Metoda kosztu standardowego opiera się na normalnym poziomie zużycia składników niezbędnych do produkcji (materiałów, robocizny).⁷ Koszty standardowe – stała cena ewidencyjna - muszą być systematycznie analizowane i aktualizowane w świetle bieżących warunków. Również ustawa o rachunkowości dopuszcza zastosowanie do ewidencji kosztu planowanego, który na koniec okresu musi zostać skorygowany do poziomu kosztu rzeczywistego.

Metoda oparta na cenach detalicznych jest wykorzystywana, przede wszystkim, przez jednostki handlu detalicznego i stosowana jest w wypadku wyceny dużej ilości szybko rotujących i posiadających podobne marże pozycji zapasów, co, do których zastosowanie innych metod nie jest możliwe⁸.

Ustawa o rachunkowości mówi, że składniki aktywów obrotowych mogą być na dzień nabycia lub wytworzenia ujmowane w księgach rachunkowych w cenach przyjętych do ewidencji, z uwzględnieniem różnic między cenami ewidencyjnymi a rzeczywistymi cenami ich nabycia albo zakupu albo kosztu wytworzenia. Na dzień bilansowy wartość tych składników należy doprowadzić do poziomu ceny nabycia lub ceny sprzedaży nie wyższej od ich cen sprzedaży netto na dzień bilansowy.

4. Rozchód zapasów oraz wycena bilansowa

W myśl MSR 2 rozchód zapasów oraz wycena na dzień bilansowy powinny być dokonywane według metody szczegółowej identyfikacji poszczególnych cen nabycia lub kosztów wytworzenia. Metoda ta jednak jest stosunkowo problematyczna w przypadku, gdy istnieje duża ilość pozycji zasobów. Dlatego też dopuszczone zostały dwa podejścia. W podejściu wzorcowym dopuszczone zostały dwie metody: średniej ceny ważonej, oraz „pierwsze weszło – pierwsze wyszło” FIFO. MSR 2 Nie dopuszcza do stosowania metody „ostatnie weszło – pierwsze wyszło” LIFO.

Porównując proponowane rozwiązania z ustawą o rachunkowości należy zwrócić uwagę na fakt, iż ustawa dopuszcza zastosowanie wszystkich czterech metod: średniej ważonej, pierwsze weszło – pierwsze wyszło, ostatnie weszło – pierwsze wyszło lub też szczególnej identyfikacji. Pamiętać natomiast należy o zasadzie ciągłości w odniesieniu do wybranej metody wyceny. Podobny sposób proponują US GAAP.

Wyceniając zapasy na dzień bilansowy wg UoR należy zastosować metodę ceny nabycia lub kosztu wytworzenia z uwzględnieniem zasady ostrożności. W myśl tej zasady stan zapasów należy skorygować o odpisy z tytułu utraty

---

⁷ MSR 2 § 21.

⁸ Por. I. Olchowicz, A. Tłaczała: *Sprawozdawczość finansowa według krajowych i międzynarodowych standardów*, Difin, Warszawa 2008, s. 186.

wartości. Tym samym wartość zapasów doprowadza się do poziomu ceny nabycia lub kosztu wytworzenia nie wyższego jednak od ceny sprzedaży.

Również MSR oraz US GAAP akceptują możliwość przeszacowania wartości bilansowej zapasów do poziomu niższej od nich wartości netto, możliwej do uzyskania w momencie sprzedaży. W tej sytuacji zmniejszenie wartości może nastąpić na skutek trwałej utraty wartości w postaci uszkodzenia, utraty całkowitej lub częściowej przydatności albo obniżenia ceny sprzedaży. Odpisy te odnoszone są w ciężar pozostałych kosztów operacyjnych w okresie, w którym został dokonany odpis.

W MSR, nie przewidziano możliwości dokonywania odpisów aktualizujących zapasy materiałów przeznaczonych do przerobu, z których wykona się produkty gotowe.

Zgodnie z paragrafem 9 MSR 2 przy wycenie wykorzystuje się wartość netto możliwą do uzyskania lub cenę nabycia/koszt wytworzenia w zależności od tego, która wielkość jest niższa.

Standardy definiują wartość netto możliwą do uzyskania, jako różnicę pomiędzy szacowaną ceną sprzedaży dokonaną w toku zwykłej działalności gospodarczej, a szacowanymi kosztami wykończenia i kosztami niezbędnymi do doprowadzenia sprzedaży do skutku.

Ustawa o rachunkowości dopuszcza również zastosowanie uproszczeń w zakresie bilansowej wyceny zapasów. Materiały i towary mogą być wyceniane w cenach zakupu, natomiast produkty w toku mogą być wycenione w wysokości poniesionych bezpośrednich kosztów wytworzenia, materiałów bezpośrednich lub też mogą nie być wyceniane, jeżeli nie zniekształci to stanu aktywów oraz wyniku finansowego jednostki.

5. Ujawnianie informacji o zapasach

Według MSR 2 należy ujawnić informacje o:

- (zasadach) polityce rachunkowości przyjętych do wyceny zapasów wraz z podaniem zastosowanych metod ustalania ich ceny nabycia lub kosztu wytworzenia,
- łącznej wartości bilansowej zapasów oraz wartości bilansowej zapasów w rozbiciu odpowiednim dla danej jednostki gospodarczej,
- wartości bilansowej zapasów wykazywanych w wartości godziwej pomniejszonej o koszty sprzedaży,
- wartości zapasów ujętych, jako koszt w okresie,
- kwotach odpisów wartości zapasów ujętych w okresie (dotyczy on odpisów aktualizujących wartość zapasów), (MSR 2 § 34),
- kwotach dokonywania odwróceń odpisów wartości zmniejszających wartość zapasów ujętych w okresie, jako koszt (MSR 2 § 34),

- okolicznościach lub zdarzeniach, które doprowadziły do odwrócenia odpisu wartości zapasów (MSR 2 §43),
- wartości bilansowej zapasów stanowiących zabezpieczenia zobowiązań.

Uwagi końcowe

Polskie prawo bilansowe w zakresie zapasów jest wzorowane na MSR 2. Zasady są prawie całkowicie zbieżne, a różnice, jakie można zauważyć dotyczą kilku kwestii. Po pierwsze, rozbieżności dotyczą ceny zakupu zapasów. MSR 2 nie przewiduje ceny zakupu do wyceny zapasów, zapasy nabyte z zewnątrz muszą być wyceniane wg ceny nabycia. Ustawa o rachunkowości dopuszcza cenę zakupu, jeżeli koszty zakupu nie są istotne. Kolejna różnica dotyczy rozchodu zapasów. MSR 2 nie zezwala na zastosowanie metody LIFO, która dopuszczona jest przepisami UoR. MSR 23 oraz MSR 2 przewiduje zaliczenie kosztów finansowania zewnętrznego do ceny nabycia lub kosztu wytworzenia. Ustawa o rachunkowości nie daje takiej możliwości.

Literatura

- Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej w interpretacjach i przykładach, tom 4*, LexisNexis, Warszawa.
- Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej w interpretacjach i przykładach, tom 3*, LexisNexis, Warszawa.
- Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej, tom 1* Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2006.
- Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej, tom 2* Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2006.
- Olchowicz I., Tłaczała A.: *Rachunkowości finansowa w przykładach*, DIFIN, Warszawa 2008.
- Olchowicz I., Tłaczała A.: *Sprawozdawczość finansowa według krajowych i międzynarodowych standardów*, DIFIN, Warszawa, 2008.
- Rachunkowość finansowa przedsiębiorstwa według polskiego prawa bilansowego oraz Dyrektyw UE i MSR/MSSF*, Ekspert Wydawnictwo doradztwo, Wrocław 2009.
- Sprawozdanie finansowe be tajemnic*, red. G.K. Świdorskiej, DIFIN, Warszawa 2003.
- Turyna J.: *Standardy sprawozdawczości finansowej*. DIFIN, Warszawa 2006.

Dr Ewa Maćkowiak
Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
Katedra Rachunkowości
Ul.1 maja 50, Katowice,
ewa.mackowiak@ue.katowice.pl

INVENTORIES IN TERMS OF POLISH AND INTERNATIONAL ACCOUNTING STANDARDS

Summary

Valuation of inventories is regulated by the Polish Accounting Law and by the International Accounting Standards.

Undoubtedly the Polish Accounting Law is modeled based on international regulations, however, several issues appear different.

Unlike non current assets, a feature characteristic of current assets is their relatively rapid consumption. This determines the way of their valuation. The consumption of assets within a single operating cycle, causes the valuation must illustrate flows in a given period, from both the balance sheet and income statement sides.

Translated by Ewa Maćkowiak

